MEZŐSI MIKLÓS

Két új Szapphó-vers első magyar fordítása

2014 januárjában különös hír röppent fel az internetes médiában. 2013 őszén egy idősebb úr, telefonos egyeztetés után, besétált az Oxfordi Egyetem vezető papirológusa, Dirk Obbink egyetemi szobájába. Az öregúr előadta, hogy van nála egy papirusz, nézné meg a professzor, hátha valami érdekes dolog van ráírva. A klasszika-filológus Obbinknak saját elmondása szerint elállt a lélegzete, amikor a papiruszt közelebbről szemügyre vette. Gyakorlott szeme azonnal látta: a kezében tartott lapot egy egyiptomi múmia betekercseléséhez használták fel mintegy kétezer évvel ezelőtt múmiadíszként. A tudós lélegzetét azonban aligha ez a mások számára esetleg horrorisztikusnak tűnő mozzanat állította el. Látott ő ilyet sokat, nem lehetett rá efféle relikviákkal ráijeszteni. Obbink professzor rég túl volt már az első ilyen típusú leletén. Tudta, hogy az egyiptomi múmiák díszítéséhez szívesen használtak papiruszt, amire könnyen lehetett írni és festeni. A múmiát gipsszerű masszával bekent papiruszcsíkokkal tekerték be. Száradás után a felülete kiválóan alkalmassá vált arra, hogy fessenek rá. Mivel sok esetben egyszerűbb vagy olcsóbb volt a már egyszer használt anyagból készíteni a múmiadíszt, mint vadonatújat vásárolni, a hellénisztikus és római kori Egyiptomban nem volt ritka az ókori irodalom temetés céljára történő (újra)hasznosítása.

A papirológus és klasszika-filológus Obbink lélegzete attól állt el, hogy a meglehetősen környezettudatos és irodalomtörténetbarát módon újrahasznosított adathordozóra Szapphónak eddig két ismeretlen költeményét mentette el a felhasználó. A lejegyzés időpontja a színképelemzés és a radiokarbon-vizsgálatok alapján Kr. u. 100 és 300 közé tehető. A lélegzetelállító felfedezés közreadója a verseket a *„Fivérek-vers”* (The Brothers Poem) ill. *„Küprisz-vers”* (Kypris Poem) munkacímekkel látta el.

Szapphó, aki verseiben Pszapphónak és Pszapphának írta a nevét, a Kr. e. VII. században élt görög költő volt, a monódikus líra, azaz a szólóban énekelt, hangszerrel kísért dal (melosz) kiemel-

kedő képviselője. Szapphó aiol nyelvjárásban írt. A Kis-Ázsia (a mai Törökország) nyugati partjánál fekvő Leszbosz szigetén beszélt aiol nyelvjárás a számos görög dialektus egyike volt (egységes „ógörög nyelv” az ókorban nem létezett, mint ahogy „Görögország” sem). Ez hangzásban, írásban és bizonyos nyelvtani sajátosságokban eltért a később sztenderddé vált, Athénban és az Attikai félszigeten használt attikai dialektustól, amin Szophoklész, Thuküdidész, Platón és más klasszikusok írtak. A Szapphó és Alkaiosz által használt „irodalmi aiol” azonban nem tiszta aiol nyelvet takar, mivel természeténél fogva magába szívta a korábbi költői hagyományt, így mindenekelőtt a homéroszi költészetet.

Egy szicíliai száműzetésben töltött évtizedtől eltekintve Szapphó Leszbosz szigetén élt, ahol – egy papirusztöredék szerint – „békésen tanítgatta az előkelők leányait, nemcsak a környékbelieket, hanem az ióniaiakat is. Polgártársai által igen nagy megbecsülésben részesült ...” (Németh György fordítása). A XIX. századi Angliában lábra kapott az az elképzelés, hogy Szapphó egy előkelő leányiskola igazgatónője volt. A kutatók egy része ma arra gondol, hogy ezt a feltételezést az a viktoriánus-kompatibilis törekvés szülte, hogy Szapphót elfogadhatóvá lehessen tenni, illendő keretek közé lehessen szorítani az előkelő származású diákok körében. Szapphó fennmaradt műveiben ugyan egyetlen konkrét utalás sincsen tanításra, tanulókra vagy tanárokra, a későbbi hagyomány alapján azonban valószínű, hogy Mütilénében, vagy máshol Leszboszon kialakult egy többé-kevésbé „informális” tanítványi kör a költőnő körül. De miért kellett Szapphót „illendő keretek közé szorítani”? Szapphó nemi identitása mindig érdekelte az irodalmárokat, és nemcsak őket: Szapphóhoz, pontosabban lakhelyéhez tapad a „leszboszi szerelem” elnevezése. Meg kell jegyezni, hogy a homoszexuális nő megjelölésére alkalmazott „leszbikus” jelző modern kori szóhasználat; Angliában pl. a nők közötti homoszexuális kapcsolatra – 1890 után – a „sapphic love” volt használatban, és a „lesbian” jelző csak 1925 óta fordul elő. A XIX. század előtt a „leszboszi” jelző bármit jelenthetett, ami Leszbosz szigetéről származott. Leszboszon helyiek egy csoportja 2008-ban keresetet adott be a bíróságon azt követelve, hogy bírói ítélet mondja ki a „leszboszi” jelző használatának a tilalmát a homoszexuális nő megjelölésére. A pert a leszbosziak elveszítették. Az eseményről a BBC is beszámolt.

Szapphóról tehát sok mindenki hallhatott, olyanok is, akik nem olvasták a verseit. Aki azonban olvasott tőle valamit, an-

nak talán eszébe jut a róla elnevezett versmérték: az ugyancsak leszboszi Alkaiosz, a római Horatius és többek között a mi Berzsenyi Dánielünk által szívesen alkalmazott szapphói strófa, ami az újonnan megtalált költemények versmértéke. Költeményei, „dalai" már életében hírnevet hoztak a számára; nemcsak Leszboszon, hanem Athénban és Szicíliában is ismerték őket. Szapphó ókori renoméját jól mutatja az a történet, hogy a „hét görög bölcs" egyike, Szolón, Athén híres törvényhozója, aki emellett költő is volt, arra kérte unokaöccsét, hogy tanítsa meg őt egy bizonyos Szapphó-dalra, mert nem halhat meg addig, amíg azt a dalt meg nem tanulta. Egy Platónnak tulajdonított epigramma Szapphót a tizedik Múzsának nevezi:

Rosszul mondják azt, hogy a Múzsák száma kilenc csak.
Leszboszi Szapphó lett, el ne feledd, tizedik!

(Németh György fordítása)

Szapphót az irodalomtörténet máig a világirodalom legnagyobb költő(nő)i között tartja számon, akinek költészetét találóan jellemzi az alábbi fejtegetés (azt hiszem, de legalábbis remélem, hogy kevés olyan ember van, akinek ettől nem jön meg a kedve Szapphóhoz):

„Sapphó például a szerelmi őrülettel együtt járó szenvedélyt mindig kísérő jelenségeiből, azaz érzékelhető valóságából alkotja meg. De hogyan mutatja meg a maga kiválóságát? Úgy, hogy kitűnően ért a legkiemelkedőbb s leglényegesebb vonásoknak mind kiválasztásához, mind egybefűzéséhez."

Az idézett szövegben itt Szapphónak az a verse következik, amelyik Ady *Sappho szerelmes éneke* című átköltésében került a magyar irodalomba, és amely teljes terjedelmében itt maradt fenn, a szerző szándéka szerint példaként arra, *hogyan kell* szerelmi költeményt írni.

„Nem csodálni való, hogy a lelket, testet, fület, nyelvet, szemet, bőrt egyszerre úgy kutatja, mintha csak mind másé volna, meg eltűnt volna, és az ellentétes érzelmek hatása alatt egyidejűleg fázik és ég, öntudatlan és eszmél (mert vagy fél, vagy éppen csak hogy nem halott), úgyhogy nem egy érzelem tűnik fel rajta, hanem az érzelmek együttese? Mindez így megy végbe a szerelmeseknél, tehát – mint mondottam – a kiemelkedő vonások megragadása és egybefoglalása eredményezi a rendkívüli hatást."

(Nagy Ferenc fordítása)

A másik ember testének felszínén észlelhető változásokból, azok mikéntjéből a lelki mozgásokra, az érzelmi állapotra – vagyis a „mélységre” – következtető modern kori lélektani irányzatot, az ún. fenomenológiai pszichológiát előlegező leírás egy Kr. u. I. vagy III. században élt, Pszeudo-Longinosz néven számon tartott ismeretlen szerző *A fenségről* című értekezéséből való, amelyet szerzője azzal a kifejezett céllal írt, hogy megmutassa, hogyan kell jól írni.

Ahogyan Szepessy Tibor, az archaikus görög líra legismertebb magyarországi szakértője írja a *Görög költők antológiája* 1982-es kiadásához írt utószavában, az archaikus görög líra mai állapota leginkább egy rommezőhöz hasonlítható, tele törmelékkel és néhány egészben fennmaradt oszlopfővel, amiből képet lehet alkotni arról, hogy milyen lehetett az egész épületegyüttes, amikor még teljes egészében állt. Talán paradoxon, de Szapphó irodalomtörténeti rangját éppen költészetének ez a romos állapota jelzi: műveinek túlnyomó része töredékekben maradt ránk. A 2005-ben felfedezett töredékekkel együtt – az új leletet leszámítva – mindössze három teljes verse maradt fenn. Mindezek fényében a mostani lelet kapcsán aligha túlzás szenzációs felfedezésről beszélni.

Az előkerült Szapphó-versek természetesen nem „újak”, hiszen eddig is léteztek, csak eddig nem tudtunk róluk, ahogy az őket tartalmazó papirusz tulajdonosának sem volt fogalma arról, mi van a birtokában. Az új versek a kilenc könyvet felölelő „Szapphó-összes”-en belül az első könyvbe tartozhattak: a költeményeket a versmérték alapján osztották fel, még az egyiptomi Alexandriában. Ez volt az „Alexandriai Kiadás”, aminek a révén Szapphó költészete Rómába és Bizáncba került. Mivel a most előkerült töredékek a három szapphói és egy adóniszi sorból álló szapphói strófában íródtak, az Alexandriai Kiadásban az első könyvben kellett helyet kapniuk. A szapphói strófa „ránézésre” megállapítható (a záró sor rövidebb és rendszerint beljebb kezdődik). A szapphói strófa így néz ki (– hosszú, U rövid szótagot jelöl):

– U |– U | – U U | – U |– U
– U |– U | – U U | – U |– U
– U |– U | – U U | – U |– U

– U U |– –

Az új Szapphó-lelet a közelmúltban – Obbink januári bejelentése óta – érdekes és izgalmas vitát gerjesztett a világhálón. Külön figyelemre méltó, ahogyan egy 2600 éves költői szöveg előkerülése *világszenzációvá* lesz az interneten – a *The Guardian*, a *New York Times*, a *The Sunday Times* és egyéb orgánumok és blogszájtok felkapták és vitték a hírt, mint ahogy a Hír, a Pletyka terjed Vergilius Aeneisében...

Dirk Obbinknak a *Times Literary Supplement*-ben az új felfedezésről közölt írása amiatt is nagyon izgalmas, mert egy igen termékeny online vitát generált. Klasszika-filológusok a világ minden tájáról egyfajta „blogkonferencia" keretében kommentálták a szövegeket, ami a fordító számára komoly segítséget nyújtott ahhoz, hogy – mint egy ilyen régi szöveg hirtelen felbukkanásakor lenni szokott –, a sokszor két- vagy többféleképpen értelmezhető szöveghelyeket valamely egységes és épkézláb textusba lehessen rendezni.

Az irodalomtörténeti szenzáción túl a felfedezés egy másik vetülete is vitára késztette a téma iránt érdeklődőket, akik közül számosan kinyilvánították elégedetlenségüket a papiruszlelet eredetének dokumentálását illetően. Álláspontjuk szerint Obbink adós maradt a lelet eredetének tisztázásával, vagyis azzal, hogy a múmiapólya, amelynek a szóban forgó szöveghordozó a része volt, hogyan, mikor és milyen körülmények között került Egyiptomból Angliába. Obbink a *Times Literary Supplement*-ben közölt cikkében erre vonatkozóan szűkszavúan csak annyit mond, hogy „a szerzemény okmányokkal igazolt eredete hitelt érdemlően tanúsítja az ókori múmia hitelességét", illetőleg „a papirusz tulajdonosa, aki radiokarbon és egyéb vizsgálatoknak vetette alá a leletet, nevének elhallgatását kéri". A professzor egyes szkeptikusabb, hogy ne mondjam: rosszmájú kritikusai odáig is elmentek, hogy a leletet az Egyiptomban ma is virágzó fosztogatásokkal és az ezzel összenőtt nemzetközi (fekete) műkincs-kereskedelemmel is összefüggésbe hozták (van, aki egyenesen „Sapphogate"-et kiált). Ami talán még fel is verheti az „új Szapphó" hírének árát a hírrészvény-piacon.

A Szapphó-verseket felfedező Dirk Obbink februári cikke a *Times Literary Supplement*-ben, ill. a „blogkonferencia" a papiruszleletről itt olvasható:

http://www.the-tls.co.uk/tls/public/article1371516.ece
http://newsappho.wordpress.com/

A múmiapólyaként – e végképp (irodalom)felhasználó-barát módon – újrahasznosított papirusztekercsen előkerült két vers közül a „Fivérek” szövege (az ókorban az egyes lírai daraboknak nem volt szokás külön címet adni) van jobb állapotban. A „Fivérek” költemény szinte teljesen ép állapotban maradt ránk, egy-két helyen kellett csak kiegészíteni a szöveget. Sajnálatos módon a költemény eleje, egy vagy két (esetleg három) versszak, elveszett. Töredékünk kezdő mondata ugyanis mintha egy kijelentésre reagálna: „Folyton azt mondod, hogy…”.

Miből lehet tudni, hogy valóban Szapphó költeményei kerültek elő a múmiadíszként újrahasznosított anyagon? Részletesen itt csak a „Fivérek” töredékre vonatkozó bizonyítékok közül néhányat mutatok be a leletet felfedező Dirk Obbinknak a *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* szakfolyóirat idei 189-es számában közreadott tanulmánya alapján, néhány apró kiegészítéssel. A vers szövegében a mitológiai és istennevek (Zeusz, Héra, Olymposz) mellett két tulajdonnévvel találkozunk: Kharaxoszéval és Larikhoszéval, akik mindketten Szapphó fiútestvérei voltak. Kharaxoszra nézve – ő szerepel a „Fivérek” első sorában – az időben első és egyben a legfontosabb forrás eddig Hérodotosz Kr. e. V. századi történetíró elbeszélése volt. Rajta kívül a hellenisztikus költő, Poszeidipposz (Kr. e. III. század) és a geográfus Sztrabón (Kr. e. I. – Kr. u. I. század) említi még Kharaxoszt és – Dórikha néven – a szeretőjét (a lányt Szapphó is így nevezi meg egyik versében). Szapphó két töredékesen fennmaradt költeménye direkt utalást tartalmaz Kharaxoszra (az egyikben, a most megtalált szöveghez hasonló kontextusban, de nem név szerint említi hajóval járó fivérét). Hérodotosz elbeszéli, hogy Kharaxosz nagyon sok pénzért kiváltott egy Rhodópisz nevű egyiptomi hetérát, amiért Sapphó korholta őt a verseiben:

> „Rhodópisz pedig úgy jutott el Egyiptomba, hogy a szamoszi Xanthész vitte magával. Miután Egyiptomba került, nagy összegért megváltotta a mütilénéi Kharaxosz, Szkamandrónümosz fia, Szapphó költőnő fivére, hogy áruba bocsáthassa a testét. […] Az a Kharaxosz, aki kiváltotta Rhodópiszt, visszatért Mütilénébe, s Szapphó maró gúnnyal szólt róla egyik költeményében.”
>
> (II. könyv, 135. fej., Muraközy Gyula fordítása)

Az idézet utolsó mondata szerint a Kr. e. V. században még ismert volt egy olyan Szapphó-vers, amelyben a költő „maró gúnnyal" említi Kharaxosz nevű bátyját, amiért egy örömlányra herdálja el a családi vagyont. A megtalált vers szövegében ennek a maró gúnynak nem találjuk nyomát ugyan, ám nem zárható ki, hogy az elveszett versszakokban benne volt. A „Folyton azt mondod, hogy ..." kezdetű mondat mögé éppenséggel nagyon is beleférhetett a Hérodotosztól említett szemrehányás, amihez jól illeszkedhet az előkerült versszöveg folytatása, a meszszíről várt fivér megérkezésének esélyeit latolgató beszédpartner ilyenforma „leintése": „mi nem tudhatjuk, hogy és mint lesz Kharaxosszal – majd az istenek eldöntik. Annyit tehetünk, hogy imádkozunk érte ..." stb. Ha a mi Szapphó-versünk elejéről hiányzó sorok valóban tartalmazták ezt a szemrehányást, akkor minden bizonnyal ez az a vers, amiről Hérodotosz beszél. Természetesen az is lehetséges, hogy Szapphó ezen kívül más olyan verseket is írt, amelyekben a bátyját név szerint említi.

Egy másik forrásunk, a Kr. e. III. századi Poszeidipposz egyik, Athénaiosznál fennmaradt epigrammájában egy Dórikha nevű hetérát említ:

„Dórikha, a te csontjaid már rég álomba merültek –
mint a hajfürtjeid és az az illatos kendő, mibe
egykor a jóképű Kharaxoszt betakartad,
mikor mellé feküdtél, és reggel a boroskupa után nyúltál.
De Szapphó kedves énekének fehér lapjai megmaradnak.
Áldott a te neved, amit Naukratisz egészen addig megőriz,
amíg csak a Nílus a sós tengerbe ömlik."
(Athénaiosz, 13.596cd, Mezősi Miklós ford.)

Rhodópisz~Dórikha, Kharaxosz, végül a helyszín, Naukratisz – mind egyeznek a hérodotoszi szemelvényben előforduló nevekkel (Naukratiszban játszódik a Rhodópisz-történet Hérodotosznál). A most felszínre került lelet tehát az első példa arra, hogy egy Szapphóversben név szerint előfordul a költő valamelyik fivére (sőt, itt mindjárt kettő). A *„Fivérek"*-költemény szövege, szituálása, narrációja teljes mértékben konzisztensnek látszik a költő bátyja nevének ókori előfordulásaival ill. a rá tett utalásokkal (ideértve a korábban ismert Szapphó-szövegeket is). Mindebből erős bizonyossággal megállapítható, hogy a „Fivérek-vers" esetében egy „új" Szapphó-verssel van

dolgunk. Röviden összefoglalva: a versbeli Kharaxosz tehát Szapphó bátyja, az utolsó versszakban szereplő Larikhosz pedig az öccse, „aki majd ha felnő", „mindent rendbe hoz".

A másik költemény, ugyancsak Obbink nyomán, a *„Küprisz-vers"* munkacímet kapta. Vérbeli Szapphó-versnek látszik, egy viszonzatlan szerelem költői dokumentumának. Küprisz Aphrodité, a szerelemistennő egyik névváltozata, amely az istennő születési helyére, Ciprus (görögül Küprosz) szigetére utal, és annyit tesz, hogy „Ciprusi Istennő". Ez a költemény a „Fivérek"-nél sokkal rosszabb állapotban maradt fenn. Annyi már ránézésre is biztosan tudható, hogy a vers legalább négy strófából áll, és az is valószínű, hogy a költemény ott kezdődik, ahol a papiruszleletünk szövege (az eleje nem veszett el, mint a másik versnek). A Küprisz-vers a „Tarka trónodról, ravasz istenasszony" sorral induló, „Aphrodité-himnuszként" is ismert Szapphó-költeménnyel mutat nem csupán tematikai, hanem hangulati és stílusbeli rokonságot. Ahogyan a „Fivérek", ez is szapphói strófában íródott (három szapphói és egy adóniszi sor). A hiányos sorokat a fordításban a lelet alapján rekonstruált szövegállapot szerint rendeztem el, így a fordítás nagyjából olyan képet nyújt, ahogyan az a papirusztöredéken is látható.

További bizonyíték Szapphó szerzősége mellett a versmérték, a nyelvezet, az aiol nyelvjárás használata, valamint egyes jellegzetesen „szapphói" nyelvi megoldások. Ezen túlmenően az anyag állaga és a használt tinta vegyelemzése is kizárja a hamisítás lehetőségét – fejtegeti Obbink a *Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik* 189. (2014) számában Two New Poems by Sappho címmel megjelent tanulmányában (32–49.).

Eljött az ideje, hogy végre az új Szapphó is szóhoz jusson. A költemények helyreállított görög szövege és magyar fordításuk következik. A „Fivérek-vers" és a „Küprisz-vers" itt szólalnak meg magyarul először. A fordításhoz a Dirk Obbink által a *Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik*ban közölt szöveget használtam, M. West, Obbink és mások utólagos kiegészítéseivel. Az eredeti görög szöveget is ez alapján közlöm; a Küprisz-vers fordítása közben egyes helyeket az Obbinktól eltérő módon rekonstruált szöveg alapján oldottam meg. A szöveg rossz állapota nem engedi meg az egyértelmű, végleges értelmezést, így az itt közölt fordítás valójában

csupán egyike az eredeti költői szöveg feltárására irányuló lehetséges, számba jöhető rekonstrukcióknak. A Zeitschrift-tanulmány 2014 januárjában közzétett előzetes változata itt tekinthető meg.

Következzék Szapphó két „új” versének tagolt, javított és helyreállított szövege:

Οἱ ἱ δελφοί

ἀλλ᾽ ἄϊ θρύληcθα Χάραξον ἔλθην
νᾶϊ cὺμ πλέαι· τὰ μέν, οἴομαι, Ζεῦc
οἶδε cύμπαντέc τε θέοι· cὲ δ᾽ οὐ χρῆ
ταῦτα νόειcθαι,

ἀλλὰ καὶ πέμπην ἔμε καὶ κέλ⟦η⟧`ε΄cθαι
πόλλα λίccεcθαι βαcίλ η α ν Ἤραν
ἐξίκεcθαι τυίδε cάαν ἄγοντα
νᾶα Χάραξον,

κἄμμ᾽ ἐπεύρην ἀρτέμεαc· τὰ δ᾽ ἄλλα
πάντα δαιμόνεcιν ἐπιτρόπωμεν·
εὐδίαιγὰρἐκ μεγάλαν ἀήταν
αἶψα πέλο ν ται·

τῶν κε βόλληται βαcίλευc Ὀλύμπω
δαίμον᾽ ἐκ πόνων ἐπάρ{η}`ω΄γον ἤδη
περτρόπην, κῆνοι μάκαρεc πέλονται
καὶ πολύολβοι.

κἄμμεc, αἴ κε τὰν κεφάλαν ἀέρρη
Λάριχ οc καὶ δήποτ᾽ ἄνηρ γένηται,
καὶ μάλ᾽ ἐκ πόλλ⟦η⟧`αν΄ βαρυ θύμιάν κεν
αἶψα λύθειμεν.

„Fivérek”

Folyton azt mondod, hogy a jó Kharaxosz
megrakott hajón jön el. Azt hiszem, Zeusz
az, ki tudja ezt, meg az istenek; de
erre ne gondolj.

Jöjj el inkább majd velem: én imával
kérlelem Hérát, a nagy égi úrnőt,
hogy Kharaxoszt és a hajót segítse
révbe vezetni,

s minket ő épségbe' találjon otthon.
Ám a többit bízzuk az istenekre;
mert a szélvész gyorsan elül s utána
csendes a tenger.

Zeusz, Olymposz nagy fejedelme hogyha
daimónnal segít valakit, ha balsors
érte – az szerencse kegyeltje: szépen
s boldogan élhet.

S majd ha felnő egyszer a kis Larikhosz,
és ha végre férfiu lesz belőle –
akkor aztán megszabadít a súlyos,
sűrü bajoktól.

Κύπριἰ

πώς κε δή τις οὐ θαμέως ἄϝαιτο,
Κύπρι δέ̣ϝ̣π̣ρ̣ο̣ιν̣', ὅττινα [δ]ῇ φίλ[είη
αἰ] θέλοι μάλιστα πάλ̣ιν κάλ̣[εσσαι;
τὰν ὀνέχησθα

[__]

παρκάλεισά μ' ἀλεμάτως δαΐσδην
ἰμέρῳ λύσαντι γόν', ὤμ', ἔμοί[γε
τᾶς ἀλαθείας νόμιμ' οὐ περήσειν
φαίνε' ἐραίσαι

σέ, θέλω
το παθη
αν, ἔγω δ' ἔμ' αὔται
τοῦτο σύνοιδα

βρότοις

„Küprisz”

Hogy ne fuldokolna a szívem annyit,
Küprisz úrnő! Másvalakit szerethet,
mást akar most hívni magához újra...
Ezt te akartad:

[__]

hogy hiába, kínnal epedjek érte.
Térdem ernyed, jaj... de te nem ragyogsz rám,
nem segítsz, mikor szerelemben égek,
célom elérni.

.....téged, akarok .....
.....szenvedek ettől.....
.....de én vagyok
.....jól tudom én ezt.....

.....a halandók.....

Obbink körülbelül ennyit láthatott a„Küprisz- vers”-ből, amikor (és amitől) elállt a lélegzete:

πώ {ς} κε δή τις οὐ θαμέῳς ἄσαιτο,
Κύπρι δέσ̣π̣ο̣ιν̣’, ὅτ̣τ̣ι̣ν̣[α δ]ὴ φι̣λ̣[είη
καὶ] θέλοι μάλιστα π̣ά̣λ̣ι̣ν̣ κάλ̣[εσσαι;
πόθ]ον ἔχ̣ησθα
παρ]κ̣άλοισ̣α μ’ λεμ̣ά̣τ̣ω̣ς̣ δ̣α̣ΐ̣ς̣δ̣[ην
ἰμέ]ρω λύ{ι}σαντι γόνῳ μ̣ ̣ ̣ ̣ ̣ [×
. ̣ ̣] α̣ α̣. [.]. μ̣... ο[ ]πέρησ[θα
. ̣ ̣]ν̣εε̣ρ̣ [̣ ̣] ̣ ̣

A sorvégi kiegészítéseket a] ill. [, a sorközieket a [...] mutatják. A pontozott betűk a papirusz sérülése miatti utólagos kiegészítéseket jelölik (ez a gyakorlatban lyukat vagy olvashatatlanná kopott felületet jelent a papiruszon). Ezek nagy száma jól érzékelteti a szöveg romlott állapotát, ami különösen a második strófától kezdve teszi reménytelenné a szöveg rekonstrukcióját.

Bár a „mi papiruszunkat” nem tudom itt megjeleníteni, helyette lássuk azt a papirusztöredéket, amelyik megőrizte az „Ale-

xandriai Kiadás” I. könyvébe felvett költemények számát (vigyázat: ez tehát nem a mostani Szapphó-töredék):

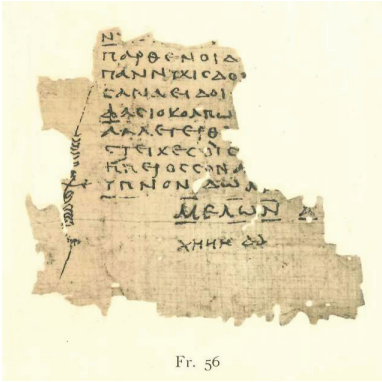
Fr. 56

Forrás: http://resgerendae.wordpress.com

Így néz ki tehát egy Egyiptomból előkerült, 1500-2300 évvel ezelőtt megírt papirusz.

A töredék alján ezt olvassuk (zárójelben a kiegészítés): (στίχοι τοὶ) μελὶ ν Α΄ ΧΗΗΗΔΔ. Ez annyit tesz, hogy „a Dalok I. Könyvének 1320 sora”. Az ókori görögök betűkkel írták a számokat, felső ill. alsó vesszővel jelölve a helyiértéket, így A' = 1. Mivel az Első könyv szapphói strófában írt költeményeket tartalmazott, a sorok számát 4-gyel elosztva megkapjuk a versszakok számát: 330. Az új töredék hét „használható” versszakot tartalmaz, továbbá még két igen hiányos állapotban fennmaradt strófát, ami összességében plusz 36 sort jelent (mínusz 3, mert a Küpriszvers végén álló „..... a halandók.....” sortöredék feltehetően egy újabb strófa első sora, ami után a papirusztöredék megszakad). Az első könyv eddigi 29 versszakához most 7 új strófa jött, amiből 5 teljesen ép (ami a mostani lelet előtti anyag többségéről nem mondható el), kettő kiegészítésekkel értelmezhető. Egy nagyrészt teljes költeményt is kaptunk. Ez azért is fontos, mert ahogy korábban említettem, eddig összesen két vagy három vers maradt fenn ehhez fogható állapotban.

Végül azt kérem a kedves Olvasótól, amit a tanítványaimnak is mindig a lelkére szoktam kötni, ha irodalmi alkotással találkoznak, hogy semmi szín alatt ne adjon hitelt – vaktában és biankó

csekken – a Szapphóról szőtt kritikai és értelmezői mendemondáknak, ideértve természetesen a cikkben olvasható méltatásokat is. Kérem az Olvasót, ne higgye el, amit mások mondanak Szapphóról, hanem ellenőrizze, igaz-e, amit hall (olvas). Ez magától értetődő kérésnek látszik – amit azonban nem mindig könnyű teljesíteni. Kicsit parafrazálva tehát Kierkegaardnak Mozart Don Giovannijára vonatkozó intelmét: Olvasd, olvasd, olvasd Szapphót!

Az érdeklődő olvasóknak az alábbi kiadványokat ajánlom:

Németh György: *Szapphó fennmaradt versei és töredékei görögül és magyarul*. Helikon Kiadó, 1990. „Mindent tud", amit a kiadásáig eltelt időben Szapphóról tudni lehet; a Szapphó életéről szóló rész írása közben főleg innen merítettem.

Ellen Greene, *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1996. Ez egy kétkötetes gyűjteményes tanulmánykötet első darabja – „tudományos antológia", ahogy a Times Literary Supplement recenziója nevezi –, amely mai ill. kortárs, zömmel tengerentúli ókortudós Szapphó-interpretációit tartalmazza.

Örömömre szolgált az Irodalmi Jelen felkérése, mert enélkül – azt hiszem – nem vettem volna sem a fáradságot, sem a bátorságot az újonnan megkerült Szapphó-versek lefordításához.

Acknowledgements:

The author is grateful to the Publishers of Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik for their courtesy to grant permission to include in this article the diplomatic texts and the texts articulated and corrected by Dr. D. Obbink of the Brothers and the Kypris poems by Sappho. The full credit remains with D. Obbink, „Two new poems by Sappho," Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik 189, 2014, 32-49. The copyright of this article remains with the author: Dr. Miklos Mezosi.